

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

©2018 СИТНИК Н. С., КОВАЛЬЧУК М. П.

УДК 339.7

Ситник Н. С., Ковальчук М. П. Аналіз фінансової безпеки кредитного ринку України

Мета статті полягає в дослідженні сучасного стану безпеки кредитного ринку України. Розглянуто місце, суть і значення поняття «фінансова безпека кредитного ринку». Здійснено аналіз основних показників банківського сегмента кредитного ринку України впродовж 2012–2017 рр. Розглянуто кредитний портфель банків України щодо наявності в ньому проблемних кредитів. Проаналізовано динаміку резервів за банківськими кредитними операціями та рівень захищеності кредитного портфеля національних банків. Представлено систему індикаторів для аналізу сучасного стану фінансової безпеки кредитного ринку. Обчислено інтегральні показники фінансової безпеки банківської системи. Сформувано висновки щодо ступеня захищеності ринку кредитних послуг і запропоновано практичні рекомендації для покращення його рівня. Подальший розвиток досліджень полягає в розробці стратегічної кредитної політики для забезпечення надійності та зміцнення кредитного ринку та банківської системи України в цілому.

Ключові слова: фінансова безпека, кредитна безпека, кредитний ринок, кредитний портфель, проблемний кредит, індикатори фінансової безпеки.

Рис.: 3. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 9.

Ситник Наталія Степанівна – доктор економічних наук, професор кафедри державних і місцевих фінансів, Львівський національний університет ім. І. Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна)

E-mail: nsytnik@ukr.net

Ковальчук Мар'яна Петрівна – магістр, Львівський національний університет ім. І. Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна)

E-mail: mariana8-95@ukr.net

УДК 339.7

UDC 339.7

Сытнык Н. С., Ковальчук М. П. Анализ финансовой безопасности кредитного рынка Украины

Sytnyk N. S., Kovalchuk M. P. Analyzing the Financial Security of the Ukrainian Credit Market

Цель статьи заключается в исследовании современного состояния безопасности кредитного рынка Украины. Рассмотрены место, суть и значение понятия «финансовая безопасность кредитного рынка». Проведен анализ основных показателей банковского сегмента кредитного рынка Украины на протяжении 2012–2017 гг. Рассмотрен кредитный портфель банков Украины относительно наличия в нем проблемных кредитов. Проанализированы динамика резервов по банковским кредитным операциям и уровень защищенности кредитного портфеля национальных банков. Представлена система индикаторов для анализа современного состояния финансовой безопасности кредитного рынка. Вычислены интегральные показатели финансовой безопасности банковской системы. Сформулированы выводы о степени защищенности рынка кредитных услуг и предложены практические рекомендации для улучшения его уровня. Дальнейшее развитие исследований состоит в разработке стратегической кредитной политики для обеспечения надежности и укрепления кредитного рынка и банковской системы Украины в целом.

The article is aimed at researching the current status of security of Ukrainian credit market. The place, essence and meaning of the concept of «financial security of credit market» is considered. An analysis of the main indicators of the banking segment of the Ukrainian credit market during 2012–2017 is carried out. The credit portfolio of Ukrainian banks regarding the availability of problematic loans is considered. Both the dynamics of reserves in terms of the bank credit operations and the level of security of credit portfolio of national banks are analyzed. A system of indicators for analysis of the current status of financial security of credit market is presented. The integral indices of financial security of the banking system are calculated. The conclusions on the degree of security of the credit services market are formed and practical recommendations for improvement of its level are suggested. Further prospects of research consist in development of strategic credit policy for ensuring reliability and strengthening of credit market and the banking system of Ukraine as a whole.

Ключевые слова: финансовая безопасность, кредитная безопасность, кредитный рынок, кредитный портфель, проблемный кредит, индикаторы финансовой безопасности.

Keywords: financial security, credit security, credit market, credit portfolio, problematic credit, financial security indicators.

Рис.: 3. **Табл.:** 3. **Библ.:** 9.

Fig.: 3. **Tbl.:** 3. **Bibl.:** 9.

Сытнык Наталія Степанівна – доктор економічних наук, професор кафедри державних і місцевих фінансів, Львівський національний університет ім. І. Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна)

Sytnyk Natalia S. – D. Sc. (Economics), Professor of the Department of State and Local Finances, Ivan Franko National University of Lviv (1 Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine)

E-mail: nsytnik@ukr.net

E-mail: nsytnik@ukr.net

Ковальчук Мар'яна Петрівна – магістр, Львівський національний університет ім. І. Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна)

Kovalchuk Mariana P. – Master, Ivan Franko National University of Lviv (1 Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine)

E-mail: mariana8-95@ukr.net

E-mail: mariana8-95@ukr.net

Кредитний ринок є важливою частиною фінансової сфери будь-якої країни та впливає на стан її фінансової безпеки. На сьогодні ринок кредитних послуг розвивається дуже швидко, а саме – збільшується число послуг, які надаються на цьому ринку, та разом з тим зростає і число ризиків, що загрожують фінансовій безпеці кредитного ринку. Важ-

ливе значення в регулюванні кредитних ризиків належить державним органам влади. Саме від їх управління залежить поточний стан і наявність загроз на ринку. З одного боку, держава повинна працювати над безпекою кредитного ринку, а з іншого – забезпечити достатній рівень доходів для населення. За наявності проблем у функціонуванні одного ці про-

блеми поширюються в напрямку іншого та призводять до кризового стану банківської системи країни. З огляду на це, виникає потреба у проведенні аналізу щодо попередження загроз і гарантування фінансової безпеки кредитного ринку.

Досліджували цю проблему вітчизняні та зарубіжні науковці та фінансисти, зокрема: О. Барановський, Д. Барт, Є Бублик, Н. Внукова, О. Вовчак, З. Варналій, Н. Зачосова, А. Ліннікова, Г. Мисків, О. Москвічова, В. Міщенко, А. Сухоруков. Однак сьогодні питання зміцнення і покращення стану фінансової безпеки кредитного ринку України потребує поглибленого розгляду.

Метою статті є визначення сутності фінансової безпеки кредитного ринку, а також оцінка індикаторів фінансової безпеки банківської системи.

Кредитний ринок є однією з найважливіших складових частин фінансового ринку, на якому надаються кредитні послуги. Одночасно кредитний ринок є дуже вразливим до зовнішніх загроз, оскільки зі зменшенням платоспроможності позичальників збільшується кількість непогашених кредитів у портфелях кредиторів, а це, своєю чергою, негативно впливає на фінансову безпеку кредитного та фінансового ринку в цілому.

Економічна безпека як система економічних відносин, яка ґрунтується на механізмі узгодження економічних інтересів суб'єктів господарської діяльності, який дає можливість вирішувати економічні конфлікти з найменшими втратами та забезпечує незалежність, стійкість, розвиток, адаптаційність та інерційність національної економіки у взаємодії із внутрішнім і зовнішнім середовищем [1, с. 54]. Отже, без сумніву, фінансова безпека кредитного ринку є складовою частиною фінансової безпеки фінансового ринку, а остання, своєю чергою, належить до фінансової безпеки країни (рис. 1).

Фінансову безпеку можна розглядати на різних рівнях: певної фінансової установи, окремого сегмента ринку, держави, глобального світового рівня. У на-

Рис. 1. Ієрархічна приналежність фінансової безпеки кредитного ринку [2]

шому випадку досліджується фінансова безпека окремої складової частини фінансового ринку, а саме – кредитного ринку.

Фінансова безпека кредитного ринку – це забезпечення такого стану кредитного ринку, кредитних відносин і процесів, що відбуваються на даному ринку, за якого створюються умови кредитування, необхідні для соціально-економічної та фінансової стабільності розвитку кредитного ринку, збереження його цілісності та єдності, успішного подолання внутрішніх та зовнішніх загроз [2].

Нагромадження проблемної заборгованості у портфелях вітчизняних банків є одним із найважливіших показників, які характеризують фінансову безпеку кредитного ринку. Внаслідок зростання прострочених кредитів у портфелях фінансових установ збільшується кількість непрацюючих активів та зменшуються можливості кредитування національної економіки.

Динаміку кредитного портфеля та обсягів проблемних кредитів банків України у 2012–2017 рр. наведено в табл. 1.

Отже, як свідчать дані табл. 1, обсяг проблемних кредитів у структурі кредитного портфеля вітчизняних банків з кожним роком зростає.

За вітчизняними критеріями, питома вага проблемних кредитів у структурі кредитного портфеля банків, що перевищує 10%, є критичною межею, що свідчить про кризовий стан і можливість банкрутств багатьох банків. Упродовж 2012–2013 рр. ця частка знаходилася в межах 8,9% і 7,7% відповідно. Однак фінансова криза 2014 р., яку спровокували зменшення обсягів ВВП і військові дії на сході України, а також значне знецінення гривні, призвела до зростання проблемних кредитів у активах банків України за 2014 р. до 135 858 млн грн, що становило 13,5% вартості банківського кредитного портфеля. Тобто, впродовж 2014 р. проблемна заборгованість банків зросла на 65 680 млн грн, а її частка – у 1,75 разу, що вказує на зниження захищеності кредитних портфелів вітчизняних банків та на тяжкий стан банківської системи України, а також може спричинити подальші банкрутства комерційних банків. Однак станом на 2015 р. ситуація зазнала ще більшого загострення – частка проблемної заборгованості досягла 21,12%, а обсяг проблемної заборгованості зріс до 213 331 млн грн, що перевищило рівень 2014 р. на 77 473 млн грн. У 2017 р. сума проблемних кредитів сягнула 568 742 млн грн, або 54,54%, що у два рази перевищує показники 2015 р.

Наявність проблемної заборгованості в кредитному портфелі банку, згідно з вітчизняним банківським законодавством, зумовлює необхідність здійснення відрахувань у резерви на покриття втрат за кредитними операціями, що призводить до вилучення з обігу значних сум грошових коштів. Отже,

Динаміка основних показників банківського сегмента кредитного ринку України у 2012–2017 рр.

Показник	Рік					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Кредитний портфель, млн грн	815 142	911 402	1 006 358	1 009 768	1 005 923	1 042 798
Темп зростання кредитного портфеля, %	1,7	11,8	10,4	0,34	-0,38	3,7
Проблемні кредити, млн грн	72 545	70 178	135 858	213 331	540 181	568 742
Темп зростання проблемних кредитів, %	-8,5	-3,3	93,6	57,02	153,2	5,3
Частка проблемних кредитів у кредитному портфелі, %	8,90	7,70	13,50	21,12	53,70	54,54
Резерви за кредитними операціями, млн грн	141 319	131 252	204 931	321 303	484 383	511 062
Рівень захищеності кредитного портфеля банків, %	17,34	14,40	20,36	31,82	48,15	49,00

Джерело: складено на основі [3–6].

кредитні ризики зумовлюють потребу формувати резерви для покриття втрат від кредитної діяльності, які створюються для підвищення стабільності та захисту банківської системи, захисту інтересів кредиторів і вкладників та є обов'язковими для комерційних банків [7].

Динаміку резервів за банківськими кредитними операціями та рівень захищеності кредитного портфеля банків України наведено на рис. 2.

Як бачимо з рис. 2, починаючи з 2014 р. недоліки функціонування систем ризик-менеджменту вітчизняних банків у комплексі з макроекономічними шоками спричинили швидке погіршення якості кредитного портфеля водночас зі зростанням обсягів проблемної заборгованості. Зростали й обсяги резервів за кредитними операціями. Підтвердженням

цього стало стрімке зростання обсягу сформованих резервів під кредитні операції – зі 141,3 млрд грн у 2012 р. до 511,1 млрд грн у 2017 р. [3].

Частка резервів за кредитними операціями від загального обсягу кредитного портфеля також значно зросла впродовж періоду 2015–2017 рр. і становила у 2015 р. – 31,82% і 49,00% – у 2017 р.

Особливого дослідження потребує аналіз ступеня безпеки кредитної діяльності вітчизняних банків та визначення суми покриття банками прострочених кредитів. Визначивши суму прострочених кредитів та резервів банківської системи за кредитними операціями, проаналізуємо ступінь забезпечення проблемної заборгованості банківськими резервами (табл. 2).

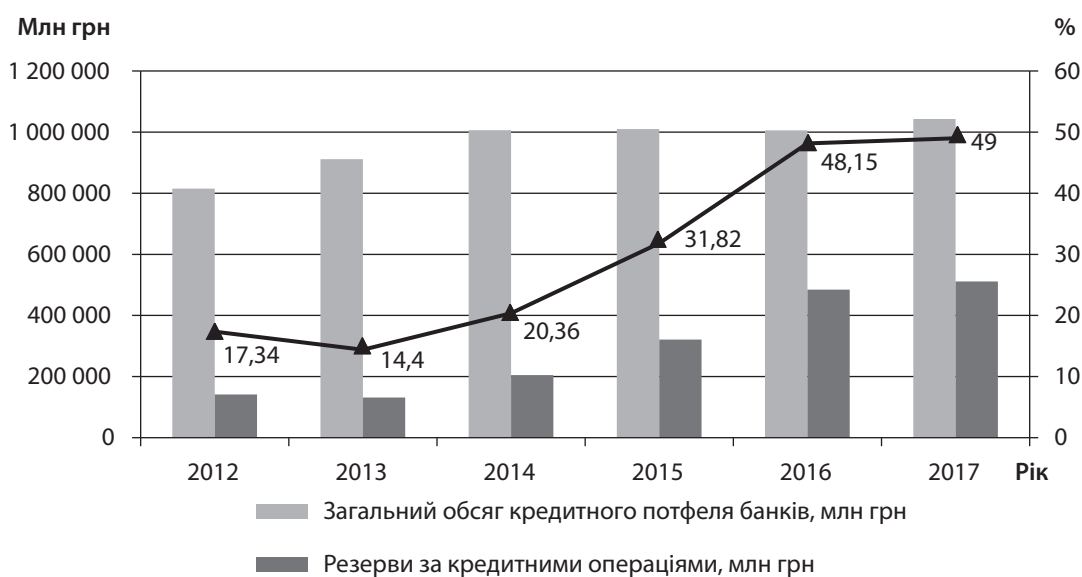

Рис. 2. Рівень захищеності кредитного портфеля банків України у 2012–2017 рр.

Джерело: складено на основі табл. 1.

Покриття вітчизняними банками проблемної заборгованості у 2012–2017 рр.

Показник	Рік					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Прострочена заборгованість за кредитами банків, млн грн	72 545	70 178	135 858	213 331	540 181	568 742
Частка заборгованості від сукупного кредитного портфеля, %	8,90	7,70	13,50	21,12	53,70	54,54
Резерви банківської системи за кредитними операціями, млн грн	141 319	131 252	204 931	321 303	484 383	511 062
Співвідношення резервів за кредитними операціями до проблемної заборгованості, %	194,8	187,0	150,8	138,9	89,7	89,9

Джерело: розраховано на основі [5; 6; 8].

Розрахувавши співвідношення резервів за кредитними операціями до проблемної заборгованості, можна зробити висновок, що до 2015 р. банки цілком покривали прострочені кредити, а впродовж 2015–2017 рр. сума забезпечення проблемної заборгованості різко скоротилася. Головними причинами існування непогашених кредитів є: недостатній контроль держави за функціонуванням комерційних банків; результат економічних перетворень останніх років; невисока захищеність кредитного портфеля вітчизняних банків.

Ступінь покриття банками проблемної заборгованості відображено на рис. 3 як різницю між рівнем захищеності кредитного портфеля банків (часткою резервів за кредитними операціями) та часткою проблемних кредитів у кредитному портфелі банків.

Як свідчать дані рис. 3, банки України впродовж 2012–2015 рр. цілком забезпечували покриття суми проблемної заборгованості за допомогою резервів за кредитними операціями. Упродовж 2016–2017 рр. сума проблемних кредитів значно перевищила суму резервів, що негативно позначилося на фінансовій безпеці кредитного ринку.

Фінансова безпека банківської системи визначається на основі 7 показників, які відображено в табл. 3.

За даними табл. 3, співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті впродовж 2014–2015 рр. є оптимальним. Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків перевищує задовільний рівень. Такий рівень показника є небезпечним для фінансової безпеки держави через те, що

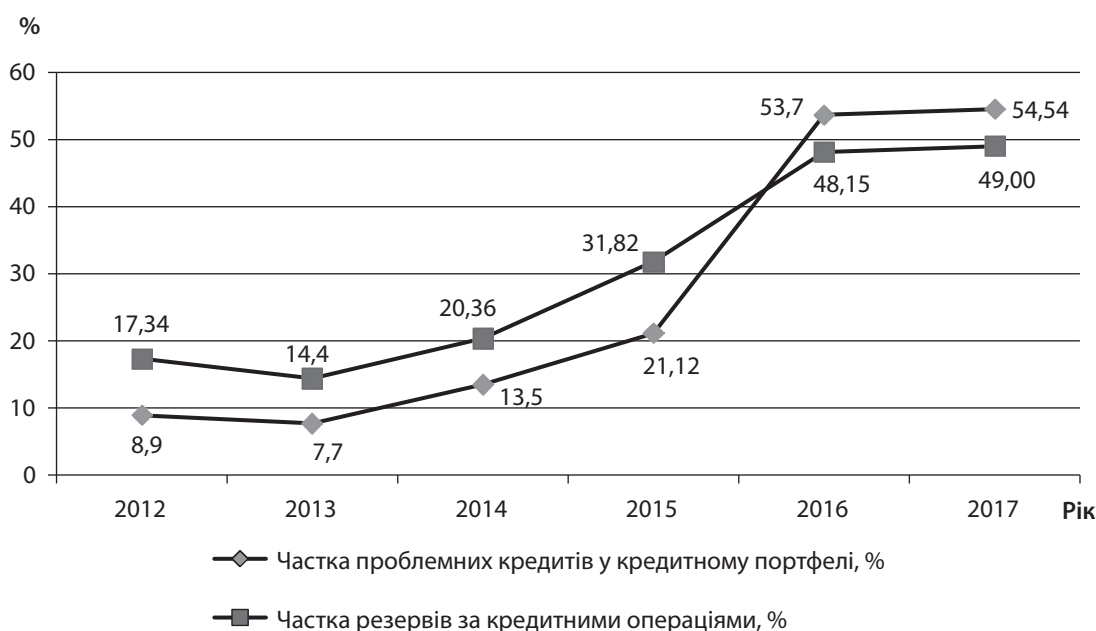

Рис. 3. Покриття банками України проблемної заборгованості у 2012–2017 рр.

Джерело: складено на основі табл. 1, табл. 2.

Індикатори рівня фінансової безпеки банківської системи України за 2014–2017 рр.

Назва показника	01.01.2014 р.	01.01.2015 р.	01.01.2016 р.	01.01.2017 р.	Критичне значення
Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	7,7	13,5	21,1	53,7	2% – оптимальне 3% – задовільне
Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	124,1	113,11	125,85	117,51	90–110% – оптимальне 130% – задовільне
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	34,0	32,5	43,3	54,7	20–25% – оптимальне 26–30% – задовільне
Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	1,8	3,89	4,13	4,01	1–1,2% – оптимальне
Рентабельність активів, %	0,12	–4,07	–5,46	–12,6	1–1,5% – оптимальне
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, %	89,11	86,14	92,87	92,09	80–100% – оптимальне
Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	40,0	43,41	53,54	55,73	Не більше 30

Джерело: розраховано автором на основі [3; 9].

він наближується до критичного значення 60%. Ці обставини зумовляють потребу посиленого контролю державних органів, з метою поступового збільшення відсотка вітчизняних коштів у статутному капіталі національних банків. За даний період, співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів перебуває в критичному значенні та з кожним роком зростає. Щодо рентабельності активів, то вони відображають збитковість банківської системи, бо значення цього індикатора впродовж 2015–2017 рр. є від'ємним. Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи не повинна перевищувати 30%. Проведені розрахунки показують, що значення даного показника значно вищі від допустимої норми та сягнули у 2017 р. критичного порога і є небезпечними для фінансової безпеки банківської системи України.

За результатами проведеного нами дослідження можна стверджувати, що рівень фінансової безпеки банківської системи України можна віднести до середнього протягом 2014–2017 рр.

ВИСНОВКИ

Кредитний ринок, як невід'ємна складова ринку капіталів, потребує особливого контролю за його функціонуванням. Фінансова безпека ринку кредитних послуг проявляється у створенні умов для постійного його розвитку, здатності забезпечити стійкий фінансовий стан усіх учасників кредитних відносин та в попередженні наслідків внутрішніх та зовнішніх ризиків.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що існують значні ризики, що загрожують фінансовій безпеці банківської системи. Серед них: висока частка проблемних кредитів, низька рентабельність активів, високий рівень іноземного капіталу в статутному капіталі вітчизняних банків. Тому для підвищення фінансової безпеки кредитного ринку України необхідно проводити ефективніше управління кредитним портфелем, змінити принципи резервування, провести реабілітацію чи ліквідацію проблемних кредитів та звести до мінімуму ступінь загроз для безпеки кредитного ринку України. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Економічна безпека : навч. посіб. / за ред. З. С. Варналія. Київ : Знання, 2009. 647 с.
2. Вергелюк Ю. Ю. Фінансова безпека кредитного ринку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 11. С. 31–36.
3. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/control/uk/publish/>
4. Грошово-кредитна статистика НБУ та фінансова статистика. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58127
5. Річний звіт НБУ за 2014 рік : дані Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=17568764>
6. Річний звіт НБУ за 2017 рік : дані Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71165707>
7. Дробницька О. Р. Проблемні кредити банків: сучасний стан та можливості управління ними через процес сек'юритизації активів. *Інноваційна економіка*. 2013. № 6. С. 267–272.

8. Основні показники діяльності банків України : дані Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442

9. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>

REFERENCES

Drobnitska, O. R. "Problemni kredyty bankiv: suchasnyi stan ta mozhlyvosti upravlinnia nymy cherez protses sekiurytyzatsii aktiviv" [Problem banks loans: current state and ability to manage them through the securitization of assets]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 6 (2013): 267-272.

Ekonomichna bezpeka [Economic security]. Kyiv: Znan- nia, 2009.

"Hroshovo-kredytna statystyka NBU ta finansova stat- ystyka" [Monetary and credit statistics of the NBU and fi-

nancial statistics]. [https://bank.gov.ua/control/uk/publish/ category?cat_id=58127](https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58127)

[Legal Act of Ukraine] (2013). [https://zakon.rada.gov.ua/ rada/show/v1277731-13](https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13)

"Osnovni pokaznyky diialnosti bankiv Ukrainy : dani Natsionalnoho banku Ukrainy" [Basic indicators of activity of Ukrainian banks: data of the National Bank of Ukraine]. [https://bank. gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442](https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442)

Ofitsiine Internet-predstavnytstvo Natsionalnoho banku Ukrainy. <https://bank.gov.ua/control/uk/publish/>

"Richnyi zvit NBU za 2014 rik : dani Natsionalnoho banku Ukrainy" [Annual report of the NBU for 2014: data of the National Bank of Ukraine]. [https://bank.gov.ua/doccatalog/ document?id=17568764](https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=17568764)

"Richnyi zvit NBU za 2017 rik : dani Natsionalnoho banku Ukrainy" [Annual report of the NBU for 2017: data of the National Bank of Ukraine]. [https://bank.gov.ua/doccatalog/ document?id=71165707](https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71165707)

Verheliuk, Yu. Yu. "Finansova bezpeka kredytnoho rynku" [Financial security of the credit market]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 11 (2018): 31-36.